

Riječ je o ... — Main feature

Začeci muzeološke djelatnosti u Dalmaciji

Sofija Buličić

Muzej grada Splita
Split

Značenje muzeologije kao znanstvene discipline koja u našim prilikama još uvijek utire sebi put dostojan zadatka koja joj je povjerena ulogom prezentacije, vrednovanja i čuvanja bogatog spomeničkog blaga, napose na području Dalmacije, tema je koja još uvijek nije do kraja istraжена.

Težnja je da se ovim prilogom popuni ta evidentna praznina za područje poznato po brojnim, ranim, privatnim zbirkama i prvim muzejima u nas uopće, u rasponu od povijesnog situiranja razvoja dalmatinskih gradova do prve polovice 20. stoljeća.

Nama kojima je Split zavičajno tlo nije nepoznata činjenica da je, upravo s muzeološke točke gledanja, naš grad imao znatno više sreće od mnogih drugih gradova. Činjenica da je nastao na jedinstvenom mediteranskom prostoru istočne obale Jadrana, na mjestu gdje su davno prije njegova postanka bile podignute naselbine Grka i Rimljana — tu mislim na Epetion, Tragurion i Salonu — čijim se spomeničkim cjelinama pridružilo i monumentalno zdanje Dioklecijanove palače, govore dovoljno jasno zašto se upravo u Splitu začela i održala tradicija sabiranja spomenika u najširem smislu riječi. Baš zato, ako krenemo u povijesnom slijedu tragom te prošlosti, uočiti ćemo da se je Split smjestio u dubokoj, dobro branjenoj uvali. Njemu s istoka zatičemo grčki Epetion, rimski Epetium, naš Stobreč, čije ostatke kiklopskih zidina, kamenih natpisa, arhitektonskih ulomaka i drugih ostataka susrećemo i danas. Na antičku baštinu nadovezalo se srednjovjekovlje iz kojeg potječu ostaci crkvice skromnih dimenzija i arhitektonski ulomci.

Na zapadnoj strani Splita nalazi se Trogir, Tragurion, odnosno Tragurium, koji su podigli Dorani još u III. st. pr. n. e. Do I. st. bio je iseljska kolonija, a potom potpada pod vlast Rimljana, pa Bizanta i hrvatskih vladara. Iz najstarijeg vremena njegove povijesti ostao je sačuvan poznati reljef Kairosa, pa kip Here, reljef Prelje i 2 ulomka s natpisom.

Sačuvani su brojni rimski spomenici, dok o srednjovjekovnoj izgradnji i umjetnosti uopće najbolje svjedoči sam grad, njegove profana i sakralna arhitektura, krivudave ulice, utvrde itd.

Sjeverno od Splita nalazila se Salona, o čijem postanku nema povijesnih podataka, ali je poznato da se prvi put spominje 119 g. pr. n. e. kao grad ilirskih Delmata. Zna se nadalje da je 78. g. osvajaju Rimljani. Mala akropola na brežuljku Glavičine opasana zidinama bez kula brzo se širila prema istoku i zapadu, rastući u veliki grad koji će vrhunac svog razvitka doseći za Dioklecijana. Ona postaje centar rimske provincije Dalmacije, grad s oko 60.000 stanovnika čvrsto branjen zidinama i kulama, opremljen trgovinama i zanatskim radionicama. O usponu Salone svjedoče ostaci hramova, stambenih zgrada, teatar i amfiteatar, starokršćanski kompleks, terme, groblja, zidine i drugi ostaci.

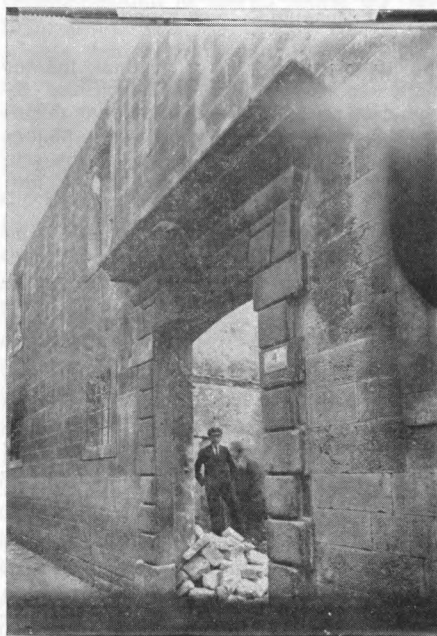
Navale barbarskih plemena prekinule su tu razvojnu nit, pa 614. godine, nakon sve učestalijih upada Avara i Slavena, Salona bi osvojena i porušena tako da se više nikada nije podigla iz pepela. Kamenjem njenih zidina i građevina podiže se novi srednjovjekovni Solin uz obalu rijeke Jadrana. Značajni ostaci iz tog vremena govore o sjedištu hrvatskih vladara, dok obrambena arhitektura

svjedoči o trajnoj opasnosti od turskih nadiranja.

To je prostorni okvir Splita, grada koji je nastao u krilu tih povijesnih zbivanja, a koja su uvjetovala njegov rast. Split je veličinom, bogatstvom i moći nadvisio svoje prethodnike i susjede, rastući od Dioklecijanovih dana nadalje kao urbani, kulturni, trgovački i industrijski centar — sve do naših dana. Dioklecijanova palača kao jezgra budućega grada, građena s namjerom da pruži mir umornom caru nakon abdikacije, dala je dovoljno prostora srednjovjekovnoj izgradnji, a i kasnije, postavši okosnicom svega ranijeg, postojećeg i budućeg interesa za spomeničku baštinu. Taj kulturno-povijesni i spomenički okvir Splita je odredio njegov korak u budućnost. Imajući u vidu te činjenice postaje nam jasno zašto se prvi počeci sabiranja spomeničke baštine javljaju u Splitu već u doba humanističkog preporoda.

U to je vrijeme Marko Marulić, otac naše hrvatske književnosti, prijateljujući s Papalićima, prije svega s Dmiinom, počeo sabirati arhitektonske i epigrafske spomenike — ulomke porušene Salone. Šetajući i prebirući po solinskim ruševinama, oni su odabirali primjerke koje su potom prenijeli u Split, u Papalićev dom, u dvorište njegove lijepe gotičke palače, tamo gdje je danas smješten Muzej grada Splita. Ugrađivši ih u dvorištu, oni su se doduše pridružili onima koji su raznošenjem solinskih spomenika pomogli njenom osiromašenju, ali su istovremeno, doduše nesvjesno, postali začetnici jednog drugog i dugog procesa (čije razmjere nisu mogli predvidjeti), koji i danas označavamo pojmom muzeološkog sabiranja. Da se tom procesu može dati epitet »muzeološkog«, pomaže nam i činjenica što se Marulić i Papalići nisu zadovoljili samo prikupljanjem. Marulić je spomenike Papalićeve zbirke popisao i opisao u svom djelu *Inscriptiones Salonitanae antiquae, collectae et illustratae per Marcum Marulum*. Ovaj Marulićev popis, sačuvan u rukopisu, prihvatio je kasnije trogirski povjesnik Ivan Lucić i objelodanio u svom djelu *Inscriptiones Dalmatae* koje je tiskao u Veneciji 1673. g., a isti popis prihvaća i Theodor Mommsen, te ga koristi u svom djelu *Corpus inscriptionum latinarum*. Kako spomenuti Marulićev popis predstavlja ujedno i naš prvi epigrafski spomenik i potvrdu

Nadbiskupski muzej u Splitu

Marulićeva znanstvenog interesa, to ga je — iz Lucićeva kodeksa — prihvatio i objelodanio 1876. g. Šime Lubić u Radu JAZU, knj. XXXVI — XXXVII, dajući mu naslov *Stari solinski natpisi sabrani i protumačeni od Marka Marulića*, odnosno pod latinskim naslovom *Inscriptiones Latinae antiquae Salonis, reperta a Marco Marulo Spalatensi, collectae et illustratae*. Ulomci koje je Marulić s Papalčićima prenio u dvorište Papalčićeve palače ostali su na tom mjestu sve do godine 1885, kada su prenijeti u zgradu Arheološkog muzeja kod Srebrnih vrata.

Naravno da se sabiračka djelatnost nije zaustavila na ovom vremenu. Od humanističkih dana do sredine XVIII. st. znamo pojedince poput šibenskog plemića Frana Difnica, koji su se istakli u toj djelatnosti, ali je poznato i to da se i mnogi samostani obogaćuju različitim predmetima i vrijednim knjižnim fondom. Šire razmjere sabiranje poprima na prijelazu XVIII/XIX st., kada počinje rasti interes za klasičnu starinu, pa tako i za prikupljanje spomenika.

Ovom prilikom spomenut ću nekoliko tih pionira muzejskog sabiranja, ljudi kojima muzeologijauguje priznanje: Antun Caramaneo Matijašević, rođeni Višanin, zaslužan je za prikupljanje i tumačenje natpisa i medalja svoga kraja. Međutim, suvremena historiografija odala mu je priznanje ne toliko za njegov sabirački rad, koliko za njegovu raspravu o autentičnosti relikvija sv. Dujma, kojoj je dao naslov *Riflessioni sopra l'istoria di san Doimo, primo vescovo di Salona e martire*, tiskanu tek 1900. godine. Interesantno je naime da je on, gotovo 200 godina prije iskapanja starokršćanskog groblja u Solinu, samo na temelju lekcija života svetaca — dokazao da sv. Dujam ne može biti učenik sv. Petra niti mučen od Trajana kako je tvrdila tradicija, već je mučen za Dioklecijana, a njegove se kosti ne nalaze u Splitu već u Rimu. Ne znajući za ovaj Caramaneov rukopis, do istih rezultata došao je mnogo kasnije i don Frane Bulić, i to na temelju arheoloških istraživanja starokršćanskog groblja na Manastirinama u Solinu.

Splitski kanonik Jerolim Bernardi prikupljao je podatke o znamenitim Splitćanima te ih je 1811. godine objelodanio u Dubrovniku. Njemu, uz Pacifica Bizzu, pripadaju mnoge zasluge za trud oko osnivanja nadbiskupskog muzeja u Splitu.

Za podatke o splitskim starinama zaslužan je i Petar Aleksandar Bogetić,

Stara zgrada Arheološkog muzeja u Splitu

te Radoš Antun Michelli-Vitturi kojemu spominjem samo djelo *Saggio sopra l'antica città di Salona*, tiskano u Veneciji 1779. g.

Značajna ličnost je i Ivan Josip Pavlović — Lučić, makarski kanonik koji je prikupljao stare natpise makarskog primorja i neretvanskog kraja. Ističem njegov numizmatički rad, ali još više podatak da je svoju zbirku natpisa ugradio u zidove rodnog doma u Makarskoj, te ih objelodanio 1810. godine pod naslovom *Marmora Macarensis*. Tu njegovu zbirku otkupio je 1886. godine Arheološki muzej u Splitu. Pored toga, on je 1811. godine u Dubrovniku objelodanio i trogirsku zbirku Ivana Luke Garagnina dajući joj naslov *Marmora Traguriensis*.

Zbirka kamenih natpisa Ivana Luke Garagnina potječe mahom iz Salone, a bila je smještena u vrtu njegove kuće u Trogiru, gdje se pojedini primjerci i danas nalaze. Posjedovao je također i zbirku novca, oružja, prirodoslovnu zbirku i bogatu biblioteku. Prikupljajući podatke o zaslužnim građanima svoga kraja, Braćanin Andrija Cicarelli tiska 1811. godine svoje djelo *Storia degli uomini illustri di Spalato e di parecchi altri Dalmati* nama svima dobro poznato.

U djelatnosti prikupljanja spomenika prošlosti značajno središte predstavlja Korčula, koja je u XIX. st. dala dva predstavnika. To su braća Ivan i Matija Kapor — Ivan je sabrao vrijednu zbirku novca i bogatu knjižnicu, a Matija prikupio više natpisa, koje je potom uzidao u vrt svoje kuće u Korčuli.

Starigrad na Hvaru dao je čak tri imena sakupljača. Bili su to liječnik Nikola Ostojić, pa Petar Nisiteo i Šime Lubić.

Ostojić je pribilježio mnoge natpise, pa se njegovo ime često susreće u *Cooprusu inscriptionum Latinarum* III.

Nisiteo je posjedovao bogatu zbirku ilirskog novca, koju je opisao Ku-bitsek, te bogatu knjižnicu i druge muzejske predmete koje je kasnije otkupio Arheološki muzej u Zagrebu. Njegovom zbirkom natpisa koristio se Moommsen za svoj *Corpus inscriptionum Latinarum*, a iste ulomke iscrtao je splitski liječnik i slikar-ama-ter Frano Bratanić.

Šime Lubić profesor po struci, priznati arheolog, povjesničar, istraživač i pisac mnogih djela, ponajprije je bio gimnazijski profesor i ravnatelj Arheološkog muzeja u Splitu, a potom dugogodišnji ravnatelj Arheološkog muzeja u Zagrebu. Utemeljitelj Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, on 1867. g. postaje njen redoviti član, nastavljajući svoj rad na polju arheoloških i povijesnih znanosti kao predan znanstvenik.

Predstavnici Zadra su kanonik Bianchi i franjevac Fabjanić, a predstavnik Šibenika Antun Fenzi.

Mogli bismo naravno i dalje nabrajati pojedince, marljive sabirače i preteče onoga što danas podrazumijevamo pod pojmom muzeološke znanosti. Njihova suvremenost mora im se priznati čak i u našim relacijama, jer se očituje u metodologiji rada. Oni prikupljaju, čuvaju i objelodanjuju spomenike. Nedostaje im komponenta izlaganja, ali i ono što je skupljeno — bilo je rezultat osobnog interesa. Međutim, imajući u vidu vrijeme i prilike u kojima su živjeli i djelovali, a i činjenicu da je znatan dio njihovih privatnih zbirki dospio kasnije ili još za njihova života u muzeje, postavši tako muzejski inventar, zaslužuje naše priznanje i zahvalnost za brigu i očuvanje mnogih spomenika i podataka o njima, jer njihov rad umnogome predstavlja temelj i okosnicu buduće znanstvene discipline koju pratimo pod imenom muzeologija.

Ipak, iz cijelog tog povijesnog toka dužni smo posebno izdvojiti i naglasiti godinu 1750, značajnu za našu hrvatsku i južnoslavensku muzeologiju. Te se godine upravo u Splitu osniva naša prva službena muzejska zbirka pod imenom *Museum archiepiscopale Spalatium*, odnosno Nadbiskupski muzej.

Utemeljenje ovog muzeja već sredinom XVIII. st. omogućilo je ponajprije obilje arheoloških spomenika susjedne Salone. Nadalje, posebne zadužbe pripadaju ondašnjem nadbiskupu Pacificu Bizzi koji je znatan dio svoga života posvetio sakupljanju i proučavanju spomenika svoga kraja. Uz pomoć kanonika Jerolima Bernardija, on je premetao po solinskim gomilama tražeći spomenike koje je potom otkupljivao uglavnom o svom trošku. Izbor od 62 ulomka on je dao uzidati u atrij svoje nadbiskupske palače koja se nalazila sjeverno od Dioklecijanovog mauzoleja, odnosno katedrale. Da je Bizza bio više od običnog sabirača, dokazuje i činjenica što je angažirao Bernardija da prepíše i opiše izložke, kako bi taj sadržaj poslao Farlatiju u Padovu, gdje je ovaj upravo radio — pripremajući za publiciranje — II. knjigu svog djela *Illyricum sacrum*. Na žalost nema podataka kako se ta nadbiskupska zbirka povećavala, ali se zna da je 1840. godine — u trenutku njena prenošenja u Arheološki muzej — ona brojila 182 komada.

Utvrdivši tako činjenicu da je u Splitu 1750. godine bila osnovana prva službena muzejska zbirka, došlo se do novih saznanja o datumu osnivanja muzeja na našem tlu. Tom 1750.-om godinom pomaknut je datum osnivanja muzeja kod nas za punih 70 godina unatrag, čime je dan krupan prilog našoj muzeološkoj znanosti, a čime se ova naša — često tretirana kao periferna sredina — dokazala kao stvarni sastavni dio širih evropskih zbivanja.

Jer, samo jedna kulturno zrela sredina može — u tim davnim godinama — zamisliti i realizirati ovako specifičan vid kulturnog djelovanja. Nadbiskupski muzej u Splitu je, dakle, prva službena muzejska zbirka na tlu današnje Jugoslavije.

Sedamdeset godina kasnije osnovan je Arheološki muzej, također u Splitu. Povod tom događaju bio je dolazak cara Franje I u Dalmaciju, i njegov posjet Splitu i Solinu 1818. godine, nakon čega će 22. kolovoza 1820. godine, na temelju Rješenja vlade u Beču, dalmatinska vlada u Zadru donijeti dekret o osnivanju »Muzeja starina u Splitu«. Za ravnatelja je imenovan Karlo Lanza, za kustosa Vicko Solitro, dok je stručno i tehničko vodstvo bilo povjereno domaćem arhitektu i prvom konzervatoru Vicku Andriću.

Za novoosnovani muzej bila je podignuta nova zgrada uz istočne zidine Dioklecijanove palače, a sjeverno od Srebrenih vrata. To je bila jednostavna prizemnica s dvije sobe i krovom »na dvije vode«, koja nije odmah poslužila svrsi. Nije prihvatila arheološku zbirku nadbiskupskog muzeja i tako nastavila kontinuitet muzejskog življenja. Umesto toga, ona se počinje koristiti za potrebe Velike gimnazije, pa se spomenici umjesto u Muzeju — smještaju u crkvu Dušice, da bi otuda počeli svoju seobu po različitim gradskim skladištima. Bili su smješteni u prostorijama Samostana franjevac — konventualaca na Obali, 1824. godine sele u

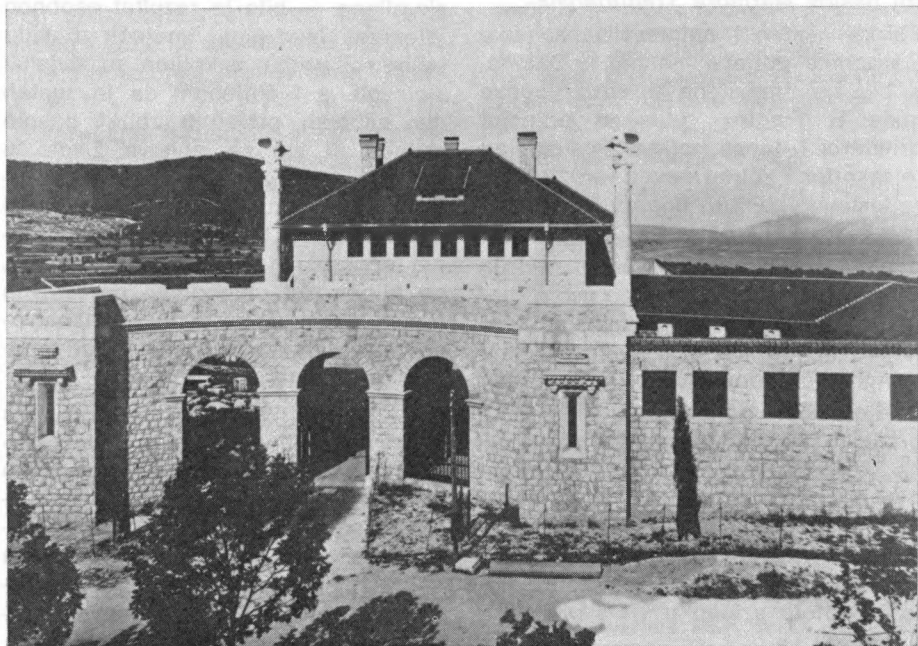
kuću Grisogono na Dobrome, a tek 1832. godine stižu u zgradu Muzeja, koja više nije dovoljno prostrana da primi narasli muzejski fond. Stoga se dio inventara smješta u prizemlje susjedne zgrade na Poljani kraljice Jelene. Ali, Muzej mora ponovo ustupiti zgradu Gimnaziji, pa se seoba nastavlja prenošenjem spomenika u zgradu Generalata na Obali, gdje su dosta stradali od posolice. Upravo zbog toga oni se 1857. godine ponovo sele u crkvu sv. Roka i sv. Barbare na Peristilu, gdje ostaju do 1870. godine, kada Muzej konačno dobiva svoju zgradu na korištenju. Tu ostaju pola stoljeća, točnije do 1921. godine, kada sele u novu zgradu Arheološkog muzeja u današnjoj Zrinjsko-Frankopanskoj ulici. Brzi rast muzejskog inventara tog muzeja bio je rezultat arheoloških istraživanja u Solinu, koja se vrše u okviru znanstvene djelatnosti Arheološkog muzeja na antičkim, starokršćanskim i starohrvatskim lokalitetima. Rast muzejskog fundusa primorao je stručnjake zaposlene u toj ustanovi da potraže dodatni prostor za smještaj spomenika i izvan muzejske zgrade — ovdje je još uvijek riječ o staroj muzejskoj zgradi u gradu. Tako je — prije preseljenja u novu zgradu 1883. godine unajmljeno skladište braće Katalinić u blizini Muzeja, ali je i ono zbog vlage ubrzo napušteno. Nakon toga, 1886. godine unajmljuje se skladište Josipa Brajinovića u Sinjskoj ulici, a 1894. godine skladište Josipa Dimitrovića u Nodilovoj ulici, te Giral-dijevo na Dobrome.

Preselivši se konačno 1921. godine u novu zgradu, gdje ga i danas zatičemo, Arheološki muzej u Splitu razvija svoju bogatu stručnu i znanstvenu djelatnost u primjerenim uvjetima, boreći se sustavno i ustrajno za afirmaciju muzeološke struke i muzeološke znanosti u najširem smislu, a time i za afirmaciju cjelokupne naše spomeničke baštine.

Spominjući Arheološki muzej i njegov rad u vezi sa začecima muzeološkog prikupljanja, dužni smo posebno istaći ime njegova dugogodišnjeg ravnatelja, velikog arheologa i znanstvenika don Franu Bulića, koji je i ovom prilikom, zaslužio više od spomena, čije je ime upisano zlatnim slovima u našoj arheološkoj znanosti.

Don Frane Bulić, profesor, zastupnik u Pokrajinskom saboru u Zadru i Parlamentu u Beču, arheolog, konzervator, povjesničar i neumorni istraživač antičke Salone i srednjovekovnog Solina, ali i drugih lokaliteta u Dalmaciji, objelodanjivao je rezultate svojih istraživanja u stručnom muzej-

Nova zgrada Arheološkog muzeja u Splitu

skom časopisu *Bullettino di archeologia e storia dalmata* još od 1879. godine. Od 1884. godine postaje njegov suurednik, i od 1888. do 1928. g. njegov urednik. Preko ovog časopisa i organizacije Prvog međunarodnog kongresa kršćanskih arheologa u Splitu — Solinu 1894. godine podigao je ugled splitskog muzeja, a solinskim iskopinama dao znanstvenu težinu i publicitet, te probudio interes za naše arheološke spomenike kod domaćih i stranih istraživača. Njemu pripada zasluga za prve muzejske inventare, pri čemu mu je pomogao i prof. Rutar. Njihovim radom nastalo je 14 kataloga muzejskog inventara, klasificiranih po vrstama predmeta.

Kao konzervator, Bulić se zalagao za očuvanje antičkih i drugih spomenika užeg zavičaja, posebno Dioklecijanove palače.

Za svoj stručni i znanstveni rad primio je mnoga priznanja. Biran je za počasnog doktora Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, za člana JAZU, te mnogih akademija i društava u zemlji i inozemstvu.

Nova zgrada Arheološkog muzeja nije građena samo za uskladištenje, već i za prezentaciju spomenika. Bila je izvedena prema projektu bečkih arhitekata Kirsteina i Ohmana. Pregovori oko izgradnje trajali su dugo, da bi izgradnja započela tek pred I. svjetski rat. Trajala je dvije godine. Unutarnje uređenje omeo je rat, pa je ono bilo dovršeno tek nakon rata. Sudbina ove muzejske zgrade umnogome podsjeća na sudbinu stare zgrade koja joj je prethodila. Naime, ni ova nije odmah korištena u muzejske svrhe, već je poslužila potrebama američke flote, a zatim stavljena na raspolaganje dvjema obiteljima jugoslavenskih oficira. Stoga je prijenos muzejskih predmeta započeo tek 1917. godine. Bio je to težak i dug posao, koji je trebalo izvršiti s minimalnim sredstvima. I tek 1921. godine — sto godina nakon osnivanja muzeja — svi muzejski predmeti bili su preneseni u svoju novu zgradu. Stara muzejska zgrada uz Srebrena vrata srušena je 1928. godine.

Zgrada novog muzeja i časopis *Bullettino* trajan su spomenik Bulićevu požrtvovanom radu i ljubavi za naše spomenike.

U prvim desetljećima našeg stoljeća grana se mreža muzejskih ustanova u Splitu. Imajući u vidu početke sabiranja spomenika, možemo pratiti zapravo dvije uporedne razvojne niti. Jedna ide od Papalića preko Nadbiskupskog muzeja i Arheološkog muzeja do današnjeg mreže muzejskih

ustanova u Splitu, a drugu možemo slijediti kao djelatnost arheološke struke, koja preko solinskih iskopina vodi do današnjeg Arheološkog muzeja i Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika — tog kapitalnog objekta nacionalne kulture. Izbor Papalićeve palače za smještaj Muzeja grada Splita nakon oslobođenja nije bio slučajna gest, već osmišljena odluka narodnih vlasti i nadležnih u kulturi u godinama kada smo — tko zna po koji put — sakupljali stradalo spomeničko blago ovoga kraja.

ABSTRACT

The origin of museological activities in Dalmatia

S. Bulićić

This is a historical survey of the first private collections and public museums in the region of Dalmatia, mostly in Trogir, Split, Hvar and Korčula, from the beginning of the 17th century to the nineteen twenties.

A systematic survey is given of the inventories of monuments and inscriptions on monuments in the region, collected and published by art lovers. The year 1750 is especially well-treated and researched for that is when the first Yugoslav public museum collection was founded — the Museum Archiepiscopale Spalatinum — the Archbishopric Museum in Split. Thus, the date of the foundation of museums in Yugoslavia has been moved back 70 years. The founding and work of the Archaeological Museum in Split is described in more detail, together with the personality of don Frane Bulić, the former director of the institution.

The author follows two lines in the development of museums. One, extends from the very first Archbishopric and Archaeological Museum to the network of museums existing in Croatia today. The other, concerns the development of archaeology as a discipline and the foundation of the most important museums in the region.

Obnova arheoloških muzeja

Višnja Zgaga

Muzejski dokumentacioni centar, Zagreb

Nastanak i razvoj arheoloških zbirki i muzeja u Jugoslaviji ujedno je i početak jugoslavenske muzeologije. Štoviše, prva strukovna udruženja s područja humanističkih znanosti su udruženja za očuvanje starina, gdje pojam »starina« najčešće podrazumije-

va arheološki materijal, a također se izdanja prvih stručnih časopisa društvene orijentacije odnose na začetke arheološke publicistike. U vrijeme kada je J. J. Wincklemann (1717 — 1768) nadahnut bogatom baštinom antičke kulture Grčke i Rima napisao djelo *Geschichte der Kunst des Altertums* utemeljivši tako arheologiju kao znanost, na našoj jadranskoj obali teče jedan sličan proces. U gradovima izražene grčko-rimske tradicije, nakon oformljenja nekoliko privatnih patricijskih lapidarija već u 15. i 16. stoljeću, i nakon nastanka prvog arheološkog »inventara«, popisa epigrafskih zapisa iz Solina *Inscriptiones Salonitanae Antiquae collectae et illustratae per Marcum Marulum*, pjesnika Marka Marulića, sredinom osamnaestog stoljeća postoje već neke kolekcije koje su arheološkog karaktera. Zbirka A. Daniellija u Zadru kompleksna je zbirka, kojoj je težište na antičkim arheološkim spomenicima zadarskog područja (antičkog ladera i Aenonae). Ista je situacija u Trogiru (Tragurium) gdje nadbiskup Ivan Luka Garagnin posjeduje zbirku antičkih epigrafskih spomenika, a u Splitu Pacifik Bizza, također nadbiskup, utemeljitelj je prve kolekcije otvorene javnosti, u vlasništvu crkve, Museum Archiepiscopale Spalatinum, arheološke zbirke solinskih natpisa.

U isto vrijeme u kontinentalnom dijelu Jugoslavije, u gradu rimske tradicije, antičkoj Mursi, Osijeku, franjevac M. P. Katančić obradio je natpise nađene u Osijeku i objavio ih 1781. i 1794. godine pod nazivom *Dissertatio de columna millaria ad Essekkum reperta*.

Slijedeću fazu razvoja arheoloških »muzeja« i »zbirki« početkom 19. stoljeća karakterizira njihovo konstituiranje od strane svjetovne vlasti. U Pulji, maršal Marmont sudjeluje u osnivanju lapidarija s materijalom antičke Polae, i smještava ga u Augustov hram, na pulskom forumu. Arheološki muzej u Splitu osniva se dekretom 1820. godine i taj muzej jedan je od deset najstarijih na svijetu. U Zadru se 1830. osniva Arheološki muzej i njegov prvi izložbeni prostor starohrvatska je crkva Sv. Donata, na antičkom forumu ladera. U trsatskoj gradini, u gradu Frankopana pokraj Rijeke postoji kolekcija antičkih skulptura i grčkih vaza. Svi dakle prvi arheološki muzeji u našoj zemlji imaju zajedničke karakteristike: arheološki materijal uglavnom je iz antičkog perioda, a muzej odnosno pravilnije rečeno zbirka nastoji se izložiti u sačuvanim objektima najstarijih perioda.